

MINISTER
NAUKI I SZKOLNICTWA WYŻSZEGO

DBF.WPM.1703.1.2017.MK

Warszawa, 26 stycznia 2017 r.

S. i. do materiałów petycji

**Pan
Michał Seweryński**
**Przewodniczący
Komisji Praw Człowieka, Praworządności
i Petycji
Senatu Rzeczypospolitej Polskiej**

Szanowny Panie Przewodniczący,

w odpowiedzi na pismo z dnia 12 stycznia 2017 r. nr BPS/KPCPP-133-P9-51/16 dotyczące petycji pana Pawła Janasa w sprawie podjęcia inicjatywy ustawodawczej dotyczącej zmiany ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym* (P9-51/16) przedstawiam poniższe informacje.

Obecnie w ramach konkursu ogłoszonego przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego trzy niezależne zespoły reprezentujące różne środowiska naukowe przygotowują projekty założeń do nowej ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym* kompleksowo regulującej system szkolnictwa wyższego, którego niezbędnym elementem są zagadnienia związane z zapewnieniem obywatelom powszechnego i równego dostępu do wykształcenia na poziomie wyższym.

Na podstawie powyższych projektów założeń przygotowany zostanie projekt nowej ustawy. Na poszczególnych etapach prac legislacyjnych możliwa będzie analiza zgłaszanych propozycji regulacji prawnych i dyskusja nad postulatami obywatelskimi, aby wypracować optymalne rozwiązania.

Należy podkreślić, że fundamentem systemowego uregulowania pomocy materialnej dla studentów jest art. 70 ust. 4 Konstytucji RP stanowiący, że *władze publiczne zapewniają obywatelom powszechny i równy dostęp do wykształcenia. W tym celu tworzą i wspierają systemy indywidualnej pomocy finansowej i organizacyjnej dla uczniów i studentów. Warunki udzielania pomocy określa ustawa.* Kwestie udzielania studentom wsparcia materialnego ze środków publicznych nie mogą być zatem rozwiązane przez ustawodawcę w sposób dowolny, lecz muszą odpowiadać standardowi określonemu w Konstytucji RP, tj. realizować zdefiniowany, nadrzędny cel jakim jest zapewnienie powszechnego i równego dostępu do wykształcenia, a warunki przyznawania wsparcia muszą być umiejscowione w ustawie.

Systemowe unormowanie w ustawie z dnia 27 lipca 2005 r. – *Prawo o szkolnictwie wyższym* (Dz.U. z 2016 r. poz. 1842, z późn. zm.) udzielania pomocy materialnej studentom w formie stypendiów i zapomogi stanowi zatem bezpośrednią realizację obowiązku państwa wynikającego z przywołanego wyżej art. 70 ust. 4 Konstytucji RP.

Katalog świadczeń, o które może ubiegać się student w ramach powszechnego systemu pomocy materialnej finansowanej z budżetu państwa, określony jest w art. 173 ust. 1 ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym*. Zgodnie z tym przepisem wsparcie może być przyznane studentom w formie stypendium socjalnego, stypendium specjalnego dla osób niepełnosprawnych, stypendium rektora dla najlepszych studentów, stypendium ministra za wybitne osiągnięcia oraz zapomogi.

Należy zwrócić uwagę, że w świetle zdefiniowanego w Konstytucji RP celu pomocy materialnej, priorytetem jest przeznaczanie środków publicznych na udzielanie wsparcia finansowego osobom, które samodzielnie nie mogą ponieść pełnych kosztów uzyskania wyższego wykształcenia, tj. tytułu zawodowego magistra lub równorzędnego oraz osobom niepełnosprawnym napotykaającym bariery w dostępie do kształcenia wynikające z ograniczonej sprawności. Bezpośrednio cel ten realizują stypendia socjalne i zapomogi przyznawane studentom z rodzin będących w trudnej sytuacji materialnej oraz stypendia specjalne dla osób niepełnosprawnych przysługujące osobom legitymującym się orzeczeniem właściwego organu potwierdzającym niepełnosprawność.

Stypendia rektora dla najlepszych studentów i stypendia ministra za wybitne osiągnięcia jako część systemu pomocy materialnej dla studentów są jednocześnie – poprzez kryterium wysokiej średniej ocen oraz osiągnięć naukowych, artystycznych i sportowych – narzędziami motywującymi oraz nagradzającymi wysiłek włożony we własną edukację.

Przepisy art. 184 ust. 4 i 5 ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym* są spójne z celem konstytucyjnym i stanowią jego pełną i konsekwentną realizację. Zgodnie z tymi regulacjami:

- student studiujący równocześnie na kilku kierunkach studiów może otrzymywać stypendium socjalne, stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych, zapomogę, stypendium rektora dla najlepszych studentów i stypendium ministra za wybitne osiągnięcia tylko na jednym, wskazanym przez studenta kierunku studiów (ust. 4),
- studentowi, który po ukończeniu jednego kierunku studiów kontynuuje naukę na drugim kierunku studiów, nie przysługują świadczenia, o których mowa w art. 173 (tj. stypendium socjalne, stypendium specjalne dla osób niepełnosprawnych, zapomoga, stypendium rektora dla najlepszych studentów i stypendium ministra za wybitne osiągnięcia), chyba że kontynuuje on studia po ukończeniu studiów pierwszego stopnia w celu uzyskania tytułu zawodowego magistra lub równorzędnego, jednakże nie dłużej niż przez okres trzech lat (ust. 5).

W świetle wskazanych norm pomoc materialna finansowana ze środków publicznych nie jest prawem bezwzględnie przysługującym każdemu studentowi w każdym czasie (pod warunkiem spełniania kryteriów), ale tylko temu, który nie uzyskał jeszcze wykształcenia wyższego (tj. nie osiągnął założonego celu), w ramach zapewnienia powszechnego i równego dostępu do wykształcenia.

Konsekwentne uregulowanie uprawnień do wszystkich świadczeń pomocy materialnej dla studentów na jednym kierunku studiów zostało dokonane w wyniku nowelizacji ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym* z dnia 18 marca 2011 r.¹, aby zapewnić spójność ustawowych zasad przyznawania pomocy materialnej z jej celem konstytucyjnym. We wcześniejszym stanie prawnym stypendium według kryterium wysokiej średniej ocen (stypendium za wyniki w nauce lub sporcie) można było otrzymywać na każdym ze studiowanych kierunków.

---

¹ Ustawa z dnia 18 marca 2011 r. o zmianie ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym*, ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. Nr 84, poz. 455) weszła w życie z dniem 1 października 2011 r.

Konstytucyjność omawianych artykułów nie budzi obecnie wątpliwości, ponieważ została potwierdzona przez Trybunał Konstytucyjny (w wyroku z dnia 5 listopada 2013 r. sygn. akt K 40/12), który ocenił zgodność omawianych przepisów z Konstytucją RP pod kątem zgodności z zasadami równości wobec prawa oraz sprawiedliwości społecznej, a także prawem do powszechnego i równego dostępu do wykształcenia.

Warto w tym miejscu zacytować opinię Trybunału Konstytucyjnego: *Ukończenie studiów przez obywatela prowadzi do osiągnięcia celu, jakim było umożliwienie zdobycia wykształcenia i do wypełnienia obowiązku wynikającego z art. 70 ust. 4 Konstytucji. Tym samym należy uznać, że państwo wywiązało się z obowiązku wskazanego w art. 70 ust. 4 Konstytucji w trakcie studiów na pierwszym (ukończonym) kierunku studiów (...) Trybunał nie dostrzega przekonujących argumentów, które przemawiałyby za obowiązkiem dalszego wspierania przez państwo studentów, którzy po zdobyciu wyższego wykształcenia decydują się kontynuować naukę na kolejnym kierunku, zwłaszcza w sytuacji, gdy ograniczone są środki pomocy materialnej przeznaczonej dla osób dopiero zdobywających wyższe wykształcenie.”.*

Należy bowiem zauważyć, że na pomoc materialną dla studentów i doktorantów przeznaczona jest corocznie w ustawie budżetowej określona pula środków podlegająca algorytmicznemu podziałowi na poszczególne uczelnie i jednostki naukowe i przekazywana im w formie dotacji podmiotowej. Wprowadzenie w ramach systemu pomocy materialnej szerszych uprawnień w zakresie dostępu do stypendium rektora dla najlepszych studentów niż do świadczeń stricte pomocowych (stypendium socjalnego) mogłoby ograniczyć wsparcie ze środków publicznych dla studentów będących w trudnej sytuacji materialnej, które z punktu widzenia zadań nałożonych przez Konstytucję, realizowanych przez Państwo ze środków publicznych, jest nieporównywalnie ważniejsze niż motywowanie studentów osiągających dobre wyniki w nauce na kolejnym kierunku studiów.

Wzrost liczby świadczeniobiorców związany z wprowadzeniem nieograniczonego uprawnienia do stypendium rektora dla najlepszych studentów na każdym kierunku studiów spowoduje w konsekwencji obniżenie wysokości jednostkowego świadczenia przysługującego studentowi i rozdrobnienie pomocy materialnej negatywnie wpływające na jej skuteczność.

Ponadto, jak słusznie wskazał Trybunał Konstytucyjny, *osoba, która ukończyła jeden kierunek studiów, z racji otrzymanego wykształcenia i większego doświadczenia w zdobywaniu wiedzy i zdawaniu egzaminów na uczelni wyższej łatwiej może osiągnąć wyróżniające się wyniki, zwłaszcza studiując na pokrewnym kierunku.”.* Analogiczna, do dostrzeżonej przez Trybunał, sytuacja występuje także w przypadku ubiegania się studenta studiującego równocześnie na dwóch pokrewnych kierunkach o stypendium rektora dla najlepszych studentów i stypendium ministra za wybitne osiągnięcia, gdzie te same osiągnięcia naukowe mogłyby stanowić podstawę przyznania ww. stypendiów na obu kierunkach. Doszłoby do nieuprawnionego skumulowania świadczeń stypendialnych ze środków publicznych oraz nierównego traktowania studentów. Biorąc ponadto pod uwagę znaczącą wysokość stypendium ministra za wybitne osiągnięcia (do 15 tys. zł) wydaje się być ono satysfakcjonującą nagrodą za poniesiony trud, nawet w przypadku studenta, który kształcił się na dwóch kierunkach, zwłaszcza że o stypendium to można ubiegać się corocznie.

Nie jest ponadto uzasadniony argument, że brak możliwości uzyskania tego stypendium przez wyróżniającego się studenta na wszystkich kierunkach, na których studiuje, wpływa na niego demotywująco. Celem studiowania nie jest bowiem uzyskiwanie materialnych korzyści, lecz zdobywanie określonych kwalifikacji i umiejętności umożliwiających rozwój zawodowy, a także doskonalenie osobiste i samorealizację. Należy podkreślić, że kształcenie na kolejnym kierunku studiów powinno być podejmowane na podstawie indywidualnej, świadomej

decyzji, co staje się szczególnie istotne w przypadku podjęcia nieodpłatnego dla studenta kształcenia na studiach stacjonarnych w uczelni publicznej, którego koszty ponoszą podatnicy.

Warto dodać, że choć głównym zadaniem systemu pomocy materialnej dla studentów nie jest motywowanie do osiągania wysokich wyników w nauce, niemniej istnieją w ramach tego systemu narzędzia motywujące i nagradzające wysiłek studenta, np. możliwość jednoczesnego otrzymywania stypendium rektora dla najlepszych studentów oraz stypendium ministra za wybitne osiągnięcia. Dodatkowo, uprawnienie do tych stypendiów nie wyłącza możliwości nagrodzenia wysiłków studenta przez inne podmioty niż państwo (poprzez stypendia finansowane przez organizacje pozarządowe (art. 173b ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym*), samorząd terytorialny (art. 173a ww. ustawy), ze środków Unii Europejskiej).

Osoby, które zdobyły już wykształcenie wyższe, pragnące kontynuować kształcenie dla dalszego rozwoju osobistego lub doskonalenia zawodowego, mogą korzystać z różnych form wsparcia, a także stypendiów promujących i wspierających kształcenie oraz prowadzenie badań naukowych, np. w ramach systemu pomocy materialnej dla doktorantów lub ustanowionych przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego programów, np. „Diamentowy Grant”, którego celem jest stworzenie możliwości rozwoju naukowego wybitnie uzdolnionym absolwentom studiów pierwszego stopnia lub studentom po ukończeniu trzeciego roku jednolitych studiów magisterskich, prowadzącym badania naukowe.

Warto wspomnieć, że wspieranie uzdolnionej młodzieży w ramach systemu pomocy materialnej dla studentów jest przedmiotem stałej troski resortu szkolnictwa wyższego, czego wyrazem jest doskonalenie przepisów w tym zakresie. Przykładem jest wprowadzenie od 1 października 2014 r.² możliwości ubiegania się o stypendia rektora dla najlepszych studentów również przez studentów pierwszego roku studiów według wyników uzyskanych na olimpiadach, a od 1 stycznia 2017 r.³ – możliwości przeznaczania przez uczelnie większych, niż obecnie środków dotacji na stypendia rektora dla najlepszych studentów, tj. do 60% środków dotacji przeznaczonych łącznie na te stypendia, stypendia socjalne i zapomogi (dotychczas było to do 40%).

Mając na względzie powyższe argumenty oraz planowane sfinalizowanie w 2018 r. kompleksowej reformy szkolnictwa wyższego, dokonywanie obecnie doraźnej i jedynie fragmentarycznej nowelizacji ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym* jest nieuzasadnione.

Z wyrazami szacunku,
z up. Ministra
PODSEKRETARZ STANU

dr hab. Teresa CZERWIŃSKA

² Ustawa z dnia 11 lipca 2014 r. o zmianie ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym i niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 1198).

³ Ustawa z dnia 23 czerwca 2016 r. o zmianie ustawy – *Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw* (Dz. U. poz. 1311).